

ABSTRACT

Yuriy Overchenko. The influence of the level of information and analytical provision of operative and search activities on the efficiency of anti-terrorist measures. The article highlights the destabilizing impact of maritime terrorism on global food security and the capabilities of operational units of intelligence services in countering this negative phenomenon.

It was determined that the problem of maritime terrorism today remains one of the most relevant and significantly affects merchant shipping in certain areas of the World Ocean, as well as the state of regional security. It is noted that successful countermeasures and the fight against maritime terrorism under modern conditions are not possible without coordination of the efforts of the international community and the development of regional cooperation in terms of the exchange of operative data.

It was found that, despite their similarities, the concepts of maritime terrorism and piracy have a fundamental difference. Pirates are organized criminal gangs of bandits and robbers, whose goal is to make a living – obtaining a ransom for ships and cargo. Terrorists are killers with certain ideological beliefs. They commit terrorist attacks, making certain political or religious demands.

According to official reports, in recent years there has been a decrease in the number of attacks on ships, although a few years ago, this indicator was increasing. Such a fact could be considered positive, but it is not. After all, maritime terrorism today reaches a new organizational level, which increases the level of its danger.

It is established that the scale, preparedness and consequences of terrorist attacks on maritime objects are increasing, and therefore, there is a transition from quantitative to qualitative indicators. That is, numerous pirate captures of sea vessels rise to the level of well-planned maritime terrorist acts, the main goal of which is not so much obtaining material benefits as influencing geopolitical processes through the creation of artificial food crises.

Successful countermeasures against maritime terrorism, which directly poses a threat to world food security, as clearly demonstrated by Russian terrorists, directly depends on the effective operation of operational units, by obtaining intelligence information and being able to exchange this information within the framework of international cooperation. After all, given the cross-border nature of maritime terrorism, only consolidated international efforts will ensure anti-terrorist success.

Keywords: *maritime terrorism, international terrorism, terrorism on maritime transport, operative and search activity, anti-terrorist activity, anti-terrorist measures, information, effectiveness.*

УДК 343.138

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-1-322-330

Анатолій ШИЯН[©]

викладач

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

**ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ
ІНСТАНЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

У статті зроблено висновок, що положення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) не зобов'язують прокурора, який підтримує обвинувачення в суді першої інстанції, надсилати до суду разом із обвинувальним актом усі матеріали досудового розслідування. Водночас відсутність у суді цих матеріалів впливає на швидкість та об'єктивність встановлення обставин кримінального правопорушення, дослідження доказів, прийняття законного та справедливого судового рішення. Цей недолік слід коригувати внесенням змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства України.

Ключові слова: *матеріали досудового розслідування, суд першої інстанції, підготовче провадження, судовий розгляд, кримінальна справа, сторони судового провадження, учасники судового провадження.*

© А. Шиян, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8294-271X>

k_kpd@dpuvs.in.ua

Постановка проблеми. Кримінальна процесуальна діяльність є доволі складним явищем. Його складність багатогранна [13, с. 299]. Кримінальна процесуальна діяльність у суді першої інстанції здійснюється певними учасниками судового провадження. Від їхніх процесуальних повноважень залежать результати судового розгляду, можливість досягнення мети, що визначається перед цією стадією кримінального процесу. Кожен із учасників судового провадження, залежно від обсягу його прав та обов'язків, тією чи іншою мірою може впливати на таку діяльність. Більший обсяг прав учасника дає йому більше можливостей, менший – звужує їх [15, с. 301]. Хоча ч. 2 ст. 22 КПК України закріплює правове положення, згідно з яким «сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом» [4], у практичній діяльності спостерігаються факти порушення цієї засади кримінального провадження. Прикладом цього є те, що прокурор, який підтримує обвинувачення в суді, відповідно до положень КПК України наділений правом за власним розсудом визначати, які матеріали досудового розслідування слід надсилати до суду разом із обвинувальним актом, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а які – ні. Переважно, такими документами є ті, що мають обвинувальний характер. Водночас, аби добутися потрапляння до суду документів, що виправдовують обвинуваченого або вказують на пом'якшуючі обставини, свідчать про можливість визнання отриманих фактичних даних недопустимими доказами, інші зацікавлені учасники судового провадження (насамперед, сторона захисту) повинні докладати максимум зусиль і часу для цього, заявляючи відповідні клопотання про їх долучення та дослідження в суді. Суд від цих процесів залишається осторонь, оскільки не наділений відповідними повноваженнями. Все це негативно впливає на результати судового розгляду.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання використання матеріалів досудового розслідування під час розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції неодноразово ставали предметом наукових досліджень багатьох правників. Зокрема, їх досліджували Ю. Аленін, І. Гловюк, Я. Зейкан, В. Колодчин, С. Крушинський, К. Легких, Л. Лобойко, Ю. Мирошніченко, О. Несінов, В. Попелюшко, С. Соляр та ін. Раніше нами також у публікаціях було приділено увагу окресленій тематиці [13; 15].

Дослідження кожного з авторів торкалися якогось конкретного питання і є важливими у розв'язанні всього комплексу проблем, пов'язаних із наявністю та дослідженням матеріалів досудового розслідування в суді першої інстанції. Попри все вони продовжують бути актуальними і в теперішній час, оскільки частина з них є проблемними щодо правозастосування, єдності думок, як їх вирішувати, у науковців немає, законодавець від урегулювання цих питань також відсторонився. З іншого боку, накопичений останніми роками досвід практичної діяльності в судах першої інстанції з цих питань дає можливість по-новому їх розглядати й пропонувати шляхи вирішення існуючих проблем.

У цьому дослідженні звернено увагу на необхідність направлення на розгляд до суду першої інстанції всіх матеріалів досудового розслідування, що зібрані слідчим, дізнавачем, прокурором. Їх наявність у суді сприятиме швидкому та об'єктивному встановленню обставин кримінального правопорушення, дослідженню всіх необхідних доказів, визначенню винуватості чи невинуватості обвинуваченого, постановленню законного та справедливого судового рішення.

Метою цієї статті є висвітлення проблем, що виникають у разі відсутності всіх матеріалів досудового розслідування в суді першої інстанції, внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Згідно з ч. 2 ст. 283 КПК України прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій:

- 1) закрити кримінальне провадження;
- 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Таким чином, виходячи з цих положень, ми бачимо, що, за винятком постанови про закриття кримінального провадження, всі інші чотири підсумкові документи, котрими завершується досудове розслідування, а саме: клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 286 КПК), обвинувальний акт (ст. 291 КПК), клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК) – мають бути направлені на розгляд до суду першої інстанції.

Оскільки в суді першої інстанції найчастіше розглядається обвинувальний акт, а розгляд клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру має багато спільного з ним (на відміну від клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, котре зазвичай розглядається у підготовчому провадженні), звернемося до тих положень КПК України, що регулюють питання розгляду обвинувального акта. Найперше, що слід з'ясувати, це які саме документи, крім обвинувального акта, прокурор повинен надіслати до суду. Приписи ч. 4 ст. 291 КПК України визначають, що до обвинувального акта прокурор зобов'язаний долучити:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;
- 3) розписку підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297-1 КПК України);
- 4) розписку або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

5) довідку про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється (ч. 4 ст. 291 КПК).

З цих положень КПК України випливає, що зараз, на відміну від приписів ст. 232 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (далі – КПК України 1960 року) [5], матеріали досудового розслідування разом із обвинувальним актом до суду першої інстанції не надсилаються – вони залишаються у прокурора, який буде підтримувати обвинувачення в суді першої інстанції у разі призначення судом обвинувального акта до розгляду. У зв'язку з цим слід зазначити, що за кримінальним процесуальним законодавством більшості пострадянських країн, держав континентальної Європи (Франції, Німеччини, Іспанії тощо), котрі керуються тими самими правовими стандартами, що й вітчизняні суди, і мають таку саму змішану форму кримінального процесу, що має Україна за її новим КПК України, матеріали досудового розслідування після його завершення разом із обвинувальним актом передаються до суду у вигляді єдиної кримінальної справи [10, с. 49].

Наскільки якісним виявилось це законодавче нововведення і як воно вплинуло на результати судових розглядів? Можливо, завдяки йому:

- ліквідовано або хоча б зменшено обвинувальний ухил, що домінував у діяльності судів протягом усього часу існування Української держави?
- збільшено постановлення виправдувальних вироків, порівняно з періодом чинності КПК України 1960 року?
- забезпечено належне застосування і дію таких загальних засад кримінального провадження, як верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їхньої переконливості, розумність строків?
- забезпечено постановлення законних, вмотивованих і обґрунтованих судових рішень тощо?

На жаль, аналіз судової практики з цього нововведення свідчить, що відповіді на поставлені запитання не є оптимістичними. Наприклад, якщо говорити про кінцевий відсоток виправданих осіб (стосовно яких вирокі набрали законної сили), то він коливається в межах 0,3-0,4 % [4], тобто фактично відповідає показникам, що мали місце в період дії КПК України 1960 року. Що стосується відповідей на інші питання, то

вони є негативними (їх сутність розкриватиметься нижче).

Найпершим питанням, що постає у цьому контексті, є те, в чому ж причина заборони прокурору долучати всі інші матеріали досудового розслідування до обвинувального акта в разі його направлення на розгляд до суду першої інстанції. Оскільки законодавчої відповіді на це запитання немає, спробуємо її знайти в наукових дослідженнях. Із їх аналізу випливає, що переважно це робиться для того, аби позбавити впливу на суд фактичних даних, зібраних стороною обвинувачення під час досудового розслідування [7, с. 111].

На наш погляд, зазначений висновок слід оцінювати критично, оскільки:

а) жодна норма КПК України не зобов'язує суд у цій стадії кримінального провадження досконало вивчати матеріали досудового розслідування в разі їх направлення до суду разом із обвинувальним актом;

б) він не відповідає реаліям правосуддя – навіть за радянських часів, коли судді зобов'язані були це робити, вони ставилися до такого обов'язку формально;

в) неймовірно навантаження на кожного суддю, причиною якого є неукомплектованість суддівського корпусу, а також велика кількість кримінальних проваджень, що доводиться їм розглядати, виключає можливість хоч якогось ретельного вивчення матеріалів досудового розслідування;

г) у будь-якому разі цей вплив повністю виключити не можна, оскільки для того, щоб прийняти те чи інше процесуальне рішення за результатами підготовчого судового провадження, без прямого чи опосередкованого вивчення (хоча б поверхового), дослідження та оцінки певних матеріалів досудового розслідування судді обійтися не можуть.

Водночас відсутність усіх матеріалів досудового розслідування на підготовчому судовому провадженні досить часто впливає на обґрунтованість і законність багатьох судових рішень, котрі суд має право приймати в цій стадії кримінального процесу. Не вдаючись у деталі (вони тією чи іншою мірою зазначені в роботах І. Гловюк [2], В. Гандзюк [1], С. Крушинського [7], Ю. Мирошніченка [8], В. Попелюшка [10], С. Соляр [11] та ін.), матеріали досудового розслідування потрібні, щоб:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. ст. 468-475 КПК;

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4-8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК;

3) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального провадження;

4) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

5) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь;

6) обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого.

Слід погодитися з позицією В. Гандзюк, яка відзначила, що при розгляді наведених процесуальних актів як форм закінчення досудового розслідування, поданих прокурором на судовий розгляд, у розпорядженні суду мають бути матеріали досудового розслідування, що підтверджують такі акти, оскільки без цього, без їх дослідження у підготовчому судовому засіданні за правилами судового розгляду неможливо забезпечити законність, обґрунтованість і вмотивованість прийнятих судом рішень, тобто неможливо забезпечити вимог, що стосуються усіх судових рішень, котрі приймаються судом першої інстанції за результатами судового провадження (ст. 370 КПК України) [1].

Єдиним винятком із цього загального правила є рішення, для прийняття якого наявність матеріалів досудового розслідування в суді не мають значення, – це повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору в разі, якщо вони не відповідають вимогам КПК України. Адже таке рішення можна прийняти на підставі вивчення змісту зазначених документів і їх невідповідності вимогам кримінального процесуального закону.

Відсутність матеріалів досудового розслідування, що були зібрані слідчим, дізнавачем і прокурором та відкривались у порядку ст. 290 КПК України заінтересованим учасникам, створює ще більше проблем у центральній стадії кримінального процесу – судовому розгляді.

Положеннями ст. 317 КПК України визначено, що матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою) є документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, котрі долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

З цього випливає, що кримінальна справа як така утворюється під час судового розгляду обвинувального акта: а) спільними діями учасників судового розгляду – шляхом надання документів та інших документів, що мають значення для цього кримінального провадження; б) діями суду – шляхом прийняття судових рішень, а також складенням (долученням) інших документів і матеріалів, що мають значення для цього кримінального провадження. Всі зазначені документи долучаються до обвинувального акта, що розглядається в суді першої інстанції, і разом із ним формуються в кримінальну справу. При цьому слід знову зауважити, що жодна норма КПК України не зобов'язує прокурора направляти всі матеріали досудового розслідування до суду першої інстанції навіть після винесення ухвали про призначення до розгляду обвинувального акта.

Відсутність імперативної норми в КПК України щодо обов'язку прокурора надавати до суду всі матеріали досудового розслідування призводить до того, що він, як один із учасників судового розгляду, на власний розсуд визначає, які матеріали слід надавати, а які – ні. Як свідчать реалії судового розгляду, зазвичай прокурор надає суду тільки ті документи, якими підтверджується винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення; натомість ті, що спростовують обвинувачення або визначають пом'якшуючі обставини, дають підстави для визнання отриманих фактичних даних недопустимими доказами, до суду не надаються. Тобто в подібних випадках спостерігається конфлікт інтересів між рівноправними учасниками судового провадження: зловживаючи своїми процесуальними правами, прокурор обмежує права інших учасників такого провадження. Як слушно зазначають О. Несінов [9, с. 12] та Я. Зейкан [3, с. 9], такі обмеження є нічим іншим, як очевидним порушенням права на захист та істотним порушенням змагальності процесу.

Подібні зловживання створюють досить суттєві проблеми як для заінтересованих учасників судового розгляду, насамперед для сторони захисту, так і для самого суду.

Перші в деяких випадках взагалі позбавляються можливості належного ознайомлення з тими матеріалами досудового розслідування, що прокурор не надав суду і що можуть бути використанні на користь заінтересованих учасників. Це може статися тоді, коли з огляду на якісь причини вони взагалі не знайомилися з матеріалами при завершенні досудового розслідування (наприклад, захисник обвинуваченого не брав участь на досудовому розслідуванні) або зробили це не зовсім якісно та відповідально (матеріали вивчили поверхово, їх не копіювали; пішли назустріч проханням слідчого та ознайомилися з матеріалами, що не були підшиті, пронумеровані, не звернули увагу на наявність складеного опису документів, що знаходилися в кожному томі, тощо). Потреба в цьому може виникнути також у тих, хто вже знайомився з матеріалами досудового розслідування, але через різні обставини постала необхідність їх додаткового вивчення. У такому разі вони можуть ознайомитися тільки з тими матеріалами досудового розслідування, котрі прокурор, який підтримує обвинувачення, надав суду.

З першого погляду, це питання кримінальний процесуальний закон нібито вирішує. Так, згідно з ч. 2 ст. 317 КПК України після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявляють клопотання. Під час ознайомлення учасники судового провадження мають право робити з матеріалів необхідні виписки та копії. Але при цьому не можна забувати, що такими матеріалами є тільки «документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали,

що мають значення для цього кримінального провадження», тобто ті, що створені спільними діями сторін судового провадження і суду. Що стосується всіх матеріалів досудового розслідування, то жодна норма КПК України не зобов'язує прокурора направляти їх до суду першої інстанції разом із обвинувальним актом навіть після призначення його до розгляду.

Відсутність чіткого законодавчого механізму реалізації права заінтересованих сторін судового провадження на ознайомлення з усіма матеріалами досудового розслідування після постановлення ухвали суду про призначення до розгляду обвинувального акта призводить до виникнення проблемних ситуацій, що практично не знаходять свого належного процесуального вирішення в судах.

Виходячи з судової практики, є підстави стверджувати, що суд у таких ситуаціях діє так: 1) відмовляє заінтересованим учасникам у задоволенні клопотання про ознайомлення з усіма матеріалами досудового розслідування, посилаючись на те, що він може надати тільки ті матеріали, котрі долучив прокурор; 2) відмовляє у зв'язку з тим, що він не уповноважений змушувати прокурора долучати до обвинувального акта всі матеріали досудового розслідування та надсилати їх до суду, і пропонує учасникам самостійно звертатися до прокурора з клопотанням про відкриття тих матеріалів досудового розслідування, що не надані суду. Отже, по суті, в таких ситуаціях суд демонструє свою повну безпорадність.

У разі звернення заінтересованих учасників судового розгляду до прокурора з клопотанням надати їм можливість ознайомитися з матеріалами досудового розслідування, що не направлені до суду, прокурор досить часто вирішує ці клопотання так, як йому заманеться: він може їх надати, а може і відмовити, заявивши, наприклад, що всі необхідні, на його думку, матеріали надані суду, а потреби надавати інші він не вбачає.

Не буде перебільшенням зауважити, що з такою поведінкою суду та прокурора заінтересованим учасникам судового розгляду доводиться стикатися досить часто. Отже, виникає замкнене коло, розірвати яке не завжди вдається ні силами суду, ні заінтересованих учасників судового розгляду; а якщо вдається, то на це доводиться витратити багато зусиль і часу.

Такі маніпулювання, а подекуди зловживання, прокурора своїм правом надавати або не надавати суду всі матеріали досудового розслідування призводять до низки негативних наслідків.

Найперше, цим створюється перешкода для швидкого та об'єктивного дослідження зібраних у кримінальному провадженні фактичних даних, що вказують на невинуватість обвинуваченого або пом'якшують його відповідальність, а також є підставами для визнання отриманих фактичних даних недопустимими доказами. Так, якщо захист обвинуваченого здійснює відповідальний та професійно підготовлений адвокат і він володіє необхідними документами (наприклад, скопіював їх під час виконання положень ст. 290 КПК України), то в разі таких маніпулювань (зловживань) прокурора захисник змушений звертатися до суду з клопотаннями про приєднання до кримінальної справи наявних у нього документів і здійснення їх дослідження. А виходячи з тактичних міркувань, заявлення таких клопотань захисник може здійснювати дозовано та у вигідній для нього послідовності: спершу заявляє одні, а інші відкладає на більш пізні етапи судового розгляду. У разі задоволення судом клопотання про приєднання тих чи інших документів (у більшості випадків суд змушений їх задовольняти) виникає потреба в їх дослідженні, виклику і допиту осіб, які раніше не допитувалися під час досудового розслідування та судового розгляду, проведенні інших процесуальних дій. І так може тривати не один тиждень чи місяць.

Не можна оминати увагою наявні в судовій практиці факти допущення прокурором неправомірних дій з деякими процесуальними документами, котрих або взагалі не було в матеріалах досудового розслідування, або з якихось причин вони не відкривалися в порядку ст. 290 КПК. Особливо це стосується постанов про створення слідчих груп або визначення групи прокурорів, які повинні здійснювати нагляд за досудовим розслідуванням, а також документів, що були підставою для провадження негласних слідчих (розшукових) дій.

Для того щоб не отримати за результатами судового розгляду негативного для сторони обвинувачення судового рішення, прокурор змушений іти на різні неправомірні дії (аж до фальсифікування згаданих постанов, складаючи їх, як як-то кажучи, «задніми

числами»). Для цього він залучає керівників органів досудового розслідування та інших осіб. Зазвичай, незважаючи на заперечення сторони захисту або інших заінтересованих учасників, суд за клопотанням прокурора долучає ці документи до матеріалів кримінальної справи.

Такі дії прокурора та суду змушують сторону захисту вживати заходів із доказування цих неправомірних дій прокурора: заявляти клопотання про виклик і допит у суді певних осіб, які мали причетність до складання тих чи інших процесуальних документів, про приєднання до кримінальної справи відповідних документів та їх дослідження, про залучення експерта для проведення необхідних експертиз (або сама його залучає) тощо. Все це вимагає додаткового часу, що призводить не лише до затягування судового розгляду, а й до порушення таких загальних засад кримінального провадження, як: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їхньої переконливості, розумність строків.

Крім того, відсутність усіх матеріалів досудового розслідування в суді може призвести до незаконного засудження обвинуваченого (особливо тоді, коли обвинувачений захищається самостійно, без допомоги адвоката), оскільки суд позбавлений можливості їх вивчення, дослідження та оцінки, перевірки обґрунтованості доводів тих чи інших учасників, прийняття за їх результатами законного, вмотивованого та обґрунтованого судового рішення.

Можна передбачити, що противники направлення всіх матеріалів досудового розслідування до суду першої інстанції вкажуть на таку проблему, що може виникнути при їх направленні: всі ці матеріали повинні досліджуватися в суді. Цей закид спростовується положеннями частин 2 і 3 ст. 349 КПК України, якими визначається: а) обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду і в разі необхідності можуть бути змінені (ч. 2); б) суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів стосовно тих обставин, які ніким не оспоруються (ч. 3).

Висновки. Проведене дослідження дозволяє акцентувати на тому, яке величезне значення для заінтересованих учасників судового провадження і суду першої інстанції мають матеріали досудового розслідування. Для прийняття законних та обґрунтованих судових рішень вони потрібні як під час підготовчого судового провадження, так і безпосередньо судового розгляду. Якщо ж не змінити чинні законодавчі положення і продовжувати їх дотримання, як це пропонує В. Гандзюк [1], викладені вище проблеми супроводжуватимуть судовий розгляд і надалі.

На нашу думку, для їх законодавчого врегулювання необхідно внести такі зміни і доповнення до КПК України: 1) останній абзац ч. 1 ст. 287 викласти у такій редакції: «До клопотання прокурора повинні бути додані письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності, а також усі матеріали досудового розслідування»; 2) ч. 4 ст. 291 доповнити пунктом 6 такого змісту: «всі матеріали досудового розслідування, відкриті заінтересованим учасникам у порядку ст. 290 цього Кодексу»; 3) абз. 6 цієї частини виключити. Імовірно, у разі внесення таких змін і доповнень до КПК України виникне потреба у коригуванні й інших процесуальних положень.

Тільки так можна усунути очевидну невідповідність норм КПК України загальноприйнятим принципам, котрі забезпечують належну підготовку до розгляду справи в суді, дотримання права на захист і правил змагальності сторін, оскільки наявність у суді кримінальної справи до початку судового розгляду є об'єктивною (основаною на законі) необхідністю, що відповідає європейським стандартам судочинства [1].

Список використаних джерел

1. Гандзюк В. П. Справи в кримінальному провадженні. Рада адвокатів Івано-Франківської області. URL : <http://advokaty.if.ua/index.php/news/40-spravu-v-kryminalnomu-provazhenni>.
2. Гловюк І. В. Подання сторонами доказів у судовому розгляді: проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 28–33.
3. Зейкан Я. П. Про недопустимі докази : метод. рекомендації для адвокатів. Харків : Фактор, 2019. 128 с.
4. Крапівін Є. 1% виправданих в Україні та США: чому важливо правильно тлумачити

дані кримінальної статистики. *Just talk*. URL : https://justtalk.com.ua/post/1-vipravdanih-v-ukraini-ta-ssha-chomu-vazhlivo-pravilno-tlumachiti-dani-kriminalnoi-statistiki?fbclid=IwAR0bbeb5kOho_6nuzlW_6siXH3dKdtaR_R9AAgJ4JHSr_frMKKo9xPmhFXg.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

6. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05#Text>

7. Крушинський С. А. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. *Слово Національної школи суддів України*. 2015. С. 110–118.

8. Мирошніченко Ю. Проблеми судового розгляду в кримінальному провадженні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4(5). С. 139–144.

9. Несінов О. М. Складові успіху у кримінальному процесі. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2018. 292 с.

10. Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1. 2013. С. 44–49.

11. Соляр С. Проблеми практичного застосування окремих положень Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 93–97.

12. Черненко А. П., Шиян А. Г. Проблеми вибору та залучення захисника у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 299–305.

13. Черненко А. П., Шиян А. Г. Про право сторони захисту на дослідження і використання матеріалів досудового розслідування під час судового розгляду в суді першої інстанції. *Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету*. 2020. № 3. С. 431–434.

14. Черненко А. П., Шиян А. Г. Про функцію потерпілого у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 301–308.

15. Шиян А. Г. Щодо права учасників судового провадження на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в суді першої інстанції. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.)*. Харків : ХНУВС, 2017. С. 349–351.

Надійшла до редакції 07.03.2023

References

1. Handziuk, V. P. Sprawy v kryminalnomu provadzhenni [Cases in criminal proceedings]. *Rada advokativ Ivano-Frankivskoi oblasti*. URL: <http://advokaty.if.ua/index.php/news/40-spravy-v-kryminalnomu-provadzhenni>. [in Ukr.].

2. Hloviuk, I.V. (2015) Podannia storonamy dokaziv u sudovomu rozghliadi: problemni pytannia [Submission of evidence by the parties in court proceedings: problematic issues]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 3. pp. 28–33. [in Ukr.].

3. Zeikan, Ya. P. (2019) Pro nedopustymi dokazy [About inadmissible evidence] : metod. rekomendatsii dlia advokativ. Kharkiv : Faktor. 128 p. [in Ukr.].

4. Krapyvin Ye. 1% vypravdanykh v Ukraini ta SShA: chomu vazhlivo pravylno tlumachyty dani kryminalnoi statystyky [1% of those acquitted in Ukraine and the USA: why it is important to correctly interpret the data of criminal statistics]. *Just talk*. URL: https://justtalk.com.ua/post/1-vipravdanih-v-ukraini-ta-ssha-chomu-vazhlivo-pravilno-tlumachiti-dani-kriminalnoi-statistiki?fbclid=IwAR0bbeb5kOho_6nuzlW_6siXH3dKdtaR_R9AAgJ4JHSr_frMKKo9xPmhFXg. [in Ukr.].

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Art.88.

6. Kryminalno-protsesualnyi kodeks Ukrainy 1960 roku [Criminal Procedure Code of Ukraine of 1960]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05#Text>. [in Ukr.].

7. Krushynskiy, S. A. (2015) Problemy podannia dokaziv na stadii pidhotovchoho provadzhennia v sudi pershoi instantsii [Problems of presenting evidence at the stage of preparatory proceedings in the court of first instance]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. pp. 110–118. [in Ukr.].

8. Myroshnychenko, Yu. (2013) Problemy sudovoho rozghliadu v kryminalnomu provadzhenni [Problems of trial in criminal proceedings]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 4(5). pp. 139–144. [in Ukr.].

9. Nesinov, O. M. (2018) Skladovi uspikhu u kryminalnomu protsesi [Elements of success in

criminal proceedings]. Kharkiv : TOV «Vydavnytstvo «Prava liudyny». 292 p. [in Ukr.].

10. Popeliushko, V. O. (2013) Formuvannia kryminalnoi spravy na stadii sudovoho provadzhennia [Formation of a criminal case at the stage of court proceedings]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1. pp. 44–49. [in Ukr.].

11. Soliar, S. (2013) Problemy praktychnoho zastosuvannia okremykh polozhen Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Problems of practical application of certain provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. № 3. pp. 93–97. [in Ukr.].

12. Chernenko, A. P., Shyian, A. H. (2022) Problemy vyboru ta zaluchennia zakhysnyka u kryminalnomu provadzhenni [Problems of choosing and engaging a defense attorney in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. pp. 299–305. [in Ukr.].

13. Chernenko, A. P., Shyian, A. H. (2020) Pro pravo storony zakhystu na doslidzhennia i vykorystannia materialiv dosudovoho rozsliduvannia pid chas sudovoho rozghliadu v sudi pershoi instantsii [On the right of the defense to study and use the materials of the pretrial investigation during the trial in the court of first instance]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – elektronne naukove fakhove vydannia yurydychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. № 3. pp. 431–434. [in Ukr.].

14. Chernenko, A. P., Shyian, A. H. (2022) Pro funktsiiu poterpiloho u kryminalnomu provadzhenni [About the function of the victim in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 2. pp. 301–308. [in Ukr.].

15. Shyian, A. H. (2017) Shchodo prava uchastnykiv sudovoho provadzhennia na oznaiomlennia z materialamy dosudovoho rozsliduvannia v sudi pershoi instantsii [Regarding the right of the participants in the court proceedings to get acquainted with the materials of the pre-trial investigation in the court of first instance]. *Suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu: materialy Mizhnarodnoi naukovo-prakt. konf. do 100-richchia vid dnia narodzhennia prof. M.V. Saltevs'koho (m. Kharkiv, 8 lystop. 2017 r.)*. Kharkiv : KhNUVS. pp. 349–351. [in Ukr.].

ABSTRACT

Anatoliy Shiyan. Use of pre-trial investigation materials during the trial of criminal proceedings in the court of first instance: theoretical and practical aspects. The article concludes that the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine do not oblige the prosecutor, who supports the accusation in the court of first instance, to send to the court together with the indictment, the petition for the release of a person from criminal responsibility, the application of coercive measures of a medical or educational nature, all materials pretrial investigation, although they are of great importance during the trial of criminal proceedings at this stage of the criminal process. In many cases, this leads to the fact that the prosecutor sends to the court only those materials that indicate the guilt of the suspect, the accused (in the case of sending a petition for the release of a person from criminal responsibility or an indictment), as well as persons in relation to whom the question of application is raised coercive measures of a medical or educational nature (in case of sending a request for this).

Instead, those materials that exonerate the mentioned persons, or determine the circumstances mitigating their responsibility, as well as grounds for recognizing the received factual data as inadmissible evidence, are hidden from the participants of the trial and the court itself. At the same time, the absence of all pretrial investigation materials in the court affects the speed and objectivity of establishing the circumstances of the commission of a criminal offense, researching evidence of the guilt or innocence of the accused, and making a legal and fair court decision. In the opinion of the author, the mentioned shortcoming is subject to legislative correction by introducing amendments and additions to the Code of Criminal Procedure of Ukraine, which he proposes.

Keywords: *pre-trial investigation materials, court of first instance, preliminary proceedings, trial, criminal case, parties to court proceedings, participants in court proceedings.*